

Nejhorší den Československa: 14. březen 1939

- CZ24 News | 14. března 2024

ČESKO / SLOVENSKO: Učebnice, historikové i politici považují za jeden z nejtragičtějších dnů v československých dějinách 15. březen 1939 - první den nacistické okupace. „Dovolil bych si polemizovat, protože jako jeden z nejdramatičtějších dnů našich moderních dějin vnímám už 14. březen 1939. Podobný den, který by byl nabit tolika událostmi a s tak fatálním dosahem, se zatím neopakoval,“ říká Jan B. Uhlíř, přední odborník na dějiny II. světové války a Protektorátu Čechy a Morava. A události staré 85 let v druhorepublikovém Česko-Slovensku podrobně rekapituluje pro CNN Prima NEWS.

Právě 14. března 1939 vyhlásilo Slovensko samostatný stát. A druhá Česko-Slovenská republika v tu chvíli přišla také o Podkarpatskou Rus, nejvýchodnější část země, kterou ten den začala obsazovat maďarská vojska. Odpoledne 14. března pak prezident Emil Hácha odcestoval do Berlína, aby se pokusil vyjednat obdobný samostatný stát „pod ochranou říše“, jaký získali Slováci. Jenže německé jednotky už ve stejný den pozdě odpoledne začaly s předčasnou okupací Ostravska, načež se v moravském Místku odehrála jediná hrdinná přestřelka tehdejší česko-slovenské armády s wehrmachtem.

Dost převratných událostí na jediný den.

„Prezident republiky dr. Emil Hácha odcestoval dnes o 16. hodině z Masarykova nádraží v Praze zvláštním vlakem do Berlína k návštěvě říšského kancléře Adolfa Hitlera,“ hlásila pozdě odpoledne 14. března tisková agentura ČTK.

Prezident Emil Hácha přijel na berlínské Anhaltské nádraží pozdě večer 14. března 1939. Na noční audienci u Hitlera čekal v hotelu Adlon. Hitler (na snímku) ho přijal až po půlnoci. Zdroj: Se svolením Jana B. Uhlíře

Infarkt společné republiky

Ráno 14. března 1939 ještě Česko-Slovensko energicky dýchalo, odpoledne se ale vzpamatovávalo z náhlého a těžkého infarktu. Druhá republika umírala. Právě přišla o Slovensko i Podkarpatskou Rus (tehdy se používaly názvy Karpatská či Zakarpatská Ukrajina). „Ze čtyř zemí, které v rámci zemského uspořádání tvořily tehdejší Česko-Slovensko, najednou existovaly jen dvě,“ vysvětluje historik Jan B. Uhlíř. Země Česká a Země Moravskoslezská.

Ráno 14. března byly ještě obyvatelé Prahy, Brna, Bratislavy a Chustu občany Česko-Slovenska. Pořád to byl společný stát a druhá republika zůstávala velkou zemí o rozloze 99 348 km², která se táhla od Domažlic až do Chustu u rumunských hranic (někdejší hlavní město Země Podkarpatoruské Užhorod bylo v říjnu 1938 odstoupeno Maďarsku). Ale zatímco ráno 14. března zůstával nejvyšší horou republiky Gerlachovský štít (2 654 m n. m.), večer to byla o poznání nižší beskydská Lysá hora (1 323 m n. m.). Sněžka už v říjnu 1938 skončila v sudetském záboru.

Ráno 14. března československá idea stále existovala. Ačkoliv republika již neovládala pohraniční oblasti, které odstoupila Německu na podzim 1938, ještě žila. I když to byla země s nepřiliš loajálními autonomními vládami v Zemi Slovenské a Zemi Podkarpatoruské, pořád to bylo Česko-Slovensko.

Slováci vyhlašují vlastní stát

Dnem „D“ byl 14. březen, neboť 15. březen už byl pouze následkem turbulentních událostí předchozích čtyřiaadvaceti hodin. Zásadní událostí osudového dne bylo svolání slovenského autonomního parlamentu na desátou hodinu dopolední. Už o dvě hodiny později totiž jeho poslanci vyhlásili samostatný Slovenský stát.

Stupňující se separatistické snahy Bratislavy se Praha pokusila utlumit již v noci z 9. na 10. března takzvaným Homolovým pučem. Vyhlášením výjimečného stavu a odvoláním autonomní vlády Jozefa Tisa. Adolf Hitler byl ovšem o krok napřed a slovenskému lídrovi Tisovi nabídl suverenitu, byť pod přísným dohledem Berlína.

SLOVENSKO SAMOSTATNÝM STÁTEM

Rozhodnutí slovenského sněmu — Dr. Tiso hlavou státu a předsedou vlády

Slovenský sněm se vyslovil dnes pro úplné státní osamostatnění Slovenska.

Je to historické rozhodnutí. Zasahuje hluboce a osudově do budoucnosti obou národností, kteří dvě desetiletí žili společně v jednom státním svazku. To je dnes minulost a musíme si teď hledět přítomnosti, která Čechům i Slovákům ukládá nové úkoly. Nemělo by smyslu teď, když dvacetiletý vývoj našeho vzájemného poměru dospěl až k tomuto historickému mezníku, zavrhovat se, přivádět se ve stav hořkosti a vzájemných výčitek. Na obou stranách bylo možno si představovat tento vývoj jinak, ale co se stalo, je skutkem, a síly, které k němu vedly, bylo patrně možno jen držet, ale nikoli zadržet. Chyby, které se staly, zde i tam, samozřejmě tento vývoj posilovaly a tragické události loňského podzimu jej nakonec urychlily netušeným způsobem. Jsme zase rozdělení mezi sebou jako jsme byli před válkou, ale tentokrát nikoli z čího vůle, nýbrž z vlastního rozhodnutí politických zástupců Slovenska po dvacetiletém soužití v jednom státě, které bylo tentokrát vybudováno na naději, že se bohužel nesplnila. Bývá to tak často, že nedorozumění mezi cizími nemívá tak těžkých následků jako nedorozumění mezi lidmi, kteří mají k sobě nejbližší. Nikdy z takové blízkosti nevzniká největší odcizení. Snad ta velká škola dvacetiletých zkušeností bude posílením pro oba národy. Byla to škola, ze které dnes Slováci vycházejí rozkoženi jiní nešli byli před dvaceti lety. Ať se dožili jakýchkoli

V úterý ve 13.25 hodin oznámil bratislavský rozhlas, že půl hodiny předtím se slovenský zemský sněm v tajné schůzi rozhodl vyhlásit samostatnost slovenského státu a že předsednictvo sněmu jako jediný ústavní a zákonný representant samostatného slovenského státu jmenovalo hlavou státu Msgr. dr. Josefa Tisa, který se zároveň stává předsedou nové slovenské vlády.

President dr. Hácha odjel do Berlína

CTK - Praha 14. března

President republiky dr. Emil Hácha odcestoval dnes o 16. hodině z Masarykova nádraží v Praze zvláštním vlakem do Berlína k návštěvě říšského kancléře Adolfa Hitlera. Presidenta republiky doprovází na jeho cestě ministr zahraničních věcí dr. Frant. Chvalkovský. Na nádraží přišli se s prezidentem republiky a ministrem zahraničních věcí rozloučit předseda vlády Rudolf Beran, ministr dopravy generál Eliáš, provázen vedoucími úředníky ministerstva dopravy, vyslanec dr. Kratochvíl a ministr dr. Havelka; z německého vyslanectví byli přítomni správce vyslanectví charge d'affaires Henke, legační rada š. dr. Holm a tiskový atašé š. dr. Gregory.

President republiky dr. Emil Hácha, všichni myslili na nášeho presidenta a ministra zahraničních věcí a abychom nášim nerušili jejich pro život národa tak významné posílání. Budeme si vědomi, že v těchto okamžicích jde o všechno a že v takových chvílích jen národ, který nemá sám k sobě v čele, respektuje skutečnost, kterou tvoří dosti hlasy a ústy, by mohl nerozvážností

du. To také učinila vláda Rudolfa Berana, která zasedala celé dopoledne a jež se nyní opět schází k další schůzi, aby rozhodla o všech nejnáměnnějších. Každý dobrý občan musí dnes zachovávat klid a kázeň, neboť jen tak překonáme všechny zkoušky, kterým jsme byli vystaveni.

Průběh schůze sněmu

Podle líčení Šaňa Macha v bratislavském rozhlasu, předcházel dnes ráno historickou schůzi slovenského zemského sněmu společná schůze vlády a vedoucích činitelů Hlinkovy slovenské ľudové strany, na níž referoval předseda dr. Josef Tiso o průběhu svých rozhovorů s říšským kancléřem Adolfem Hitlerem. Schůze potom rokovala o dalším postupu a zvláště o tom, jaký návrh podá slovenskému sněmu. Podle Šaňa Macha bylo doporučeno navrhnout, aby slovenský sněm z vůle Boží a z vůle slovenského národa prohlásil samostatnost slovenského státu.

Z vládni budovy odešli se zúčastnění do budovy župního domu, sloužící nyní za sněmovnu. Historické zasedání slovenského sněmu zahájil okolo 11. hodiny místopředseda dr. Karol Mederly. Po dvoudňových formálních bylo hned přikročeno k věci. Za obecného ticha bylo prohlášeno zasedání za důvěrné. Na chodbách konali stráž gardisté a slovenští vojáci za vedení slovenských důstojníků.

První se ujal slova předseda slovenské vlády Karol Sidor. Oznámil, co se stalo v posledních dnech, jak došlo k bouřlivému uložení na Slovensku, jak byla sesazena vláda dr. Josefa Tisa a jak on sám potom zachraňoval situaci a staral se o to, aby nešlo na Slovensku ke krvavému

Ztráta Slovenska a Podkarpatské Rusi. Prezident Hácha jede za Hitlerem. České noviny informují o převratných událostech ze 14. března 1939. Zdroj: Národní digitální knihovna Kramerius

„Německo pokus Prahy o udržení Slovenska a odvolání Tisa z postu předsedy autonomní vlády ignorovalo. Tiso byl 13. března přijat v Berlíně se všemi poctami vrcholného státníka a Hitler mu doporučil, aby Slovensko vyhlásilo samostatnost pod ochrannými křídly Říše,“ popisuje Jan B. Uhlíř události před 85 lety. „Německý diktátor naznačil, že jinak se o slovenskou otázku přestane zajímat a přenechá ji Maďarům, kteří zemi vojensky obsadí.“ Taková představa Slováky vyděsila.

„Dostat se znova do maďarského područí, s čímž měli dlouhou a neblahou zkušenost, to u každého Slováka vyvolávalo husí kůži. Zvolili tedy menší zlo a 14. března kolem poledne vyhlásili samostatnost,“ líčí Uhlíř. „Podáváme nyní ruku všem národům, které chtějí uznat a respektovat, co z vlastní vůle slovenského národa a z vůle boží bylo právě prohlášeno,“ zaznělo ve slovenském sněmu (Snem Slovenskej krajiny) po vyhlášení nezávislosti.

Pád Podkarpatské Rusi

Kromě Německa záhy uznala samostatný Slovenský stát i Velká Británie, Francie, Vatikán nebo Thajsko či Libérie, celkově zhruba 30 zemí. „Zároveň jsme 14. března přišli o čtvrtou zemi. Vyhlášení slovenské samostatnosti automaticky vylučovalo zachování existence Zakarpatské Ukrajiny v rámci česko-slovenského státu,“ popisuje historik další tragickou událost onoho dne.

„Vláda v Chustu se nové situaci pokusila čelit vytvořením takzvané Karpatské Ukrajiny, načež požádala o přičlenění k Rumunsku. To ale na žádost nereagovalo, ačkoliv mělo s Československem uzavřenu spojeneckou smlouvu, a to již od roku 1921,“ připomíná historik. S ironickým podotknutím, že Rumuni vlastně „zradili“, jenže smlouva byla uzavřena s Československem, které v tu chvíli dodržovalo.

S vojenským obsazováním Zakarpatské Ukrajiny začali Maďaři hned 14. března. „Vláda v Chustu ještě stačila vydat prohlášení s určitým poděkováním, že Zakarpatská Ukrajina mohla být součástí

Československa. A vyjádřila naději v obnovu tohoto svazku," říká Uhlíř. Československá armáda rozmístěná v regionu se v některých případech maďarskému postupu bránila i s pomocí střelných zbraní, zhruba do 16. března padlo asi 40 vojáků reprezentujících už neexistující Česko-Slovensko.

Hácha jede do Berlína

A zatímco na někdejší Podkarpatské Rusi se střílelo, prezident infarktem postiženého státu Emil Hácha mířil 14. března vpoledne do Berlína za Adolfem Hitlerem. „Berlín už v té době prezentoval, že Česko-Slovensko se v podstatě rozpadlo zevnitř. Hácha odjížděl z Prahy kolem čtvrté odpoledne s tím, že chtěl s Hitlerem dojednat podobný status, jaký získalo Slovensko," říká historik. Rozhodně neodjížděl s myšlenkou, že odsouhlasí vznik Protektorátu Čechy a Morava. „To je naprosto nesmyslná interpretace jeho cesty, i když ji dnes občas můžeme slyšet.“

Celý den dramatický rozpad Česko-Slovenska vyhodnocovali i vojenští zpravodajci v čele s Františkem Moravcem. „A došli k jednoznačnému závěru, že k německé okupaci zřejmě dojde už 15. března. Část dne proto likvidovali důležité archivy na ministerstvu národní obrany a odpoledne 14. března Moravcova skupina zpravodajců odletěla přes Holandsko do Velké Británie.“ A to byl i počátek organizovaného československého zahraničního odboje.

„Budte ukázněni, klidní a rozvázní, to je jediná zbraň našeho národa," vzkázal prezident Hácha přes agenturu ČTK občanům, když 14. března nastoupil do zvláštního vlaku do Berlína.

Německé vojsko obsadilo včera některé budovy Ostravy, Místku, Frýdku a Vítkovic. V pohybu jsou motorizované oddíly, 100 tanků stojí v Koblově. — České obyvatelstvo zachovalo klid. — Němci odůvodňují svůj krok potřebou udržet pořádek na polské hranici.

Říšsko-německé vojsko vstoupilo do Moravské Ostravy a jejího okolí v úplném klidu. Na ulicích ještě ve 22.30 hodin bylo hodně lidí, ale klid nikde nebyl porušen. Vrchol velitelů německého vojska dal ještě v noci vyhlásku, ve které činí opět tentýž návrh klidu a pořádku. Vyhláška je v německé a české řeči. Zavazuje ho v hostiněch je stanovena na 20 hodin, v době od 21 hodin do 6. hodin nesmí se nikde sdírat na ulicích bez zvláštního povolení. Povolení obstarává starostenský úřad. Veřejné tábory lidí a schůze jsou zakázány. Všechny zbraně i se střelivem a výbušninou musí být odvedeny. Rovněž musí být odvedeny radiové přijímače. Přetřesy a sločiny proti tomuto nařízení jsou přísně trestány.

Také Karpatská Ukrajina se osamostatňuje

Rada mrtvých v Chustu. — Sněm dnes rozhodne. — Révay ministrem zahraničí. — Vološin žádá Berlín o pomoc

Přestřelky v Chustu
Pod vlivem událostí na Slovensku došlo k neklidu i na Karpatské Ukrajině. V Chustu členové braunských divizí ukrajinských „Sich“ napadli vládní budovu. Ministr gen. Prehala povolal na pomoc vojáky. Na rojáky se střelilo ze střech okolních budov. Generál Prehala dal tyto budovy obsadit. Je mezi nimi kostel, radnice a hotel „Koruna“. Při přestřelkách byla rada mrtvých.

Maďarí porušili demarkační čáru
Maďarské ozbrojené oddíly porušily včera demarkační čáru mezi Maďarskem a Karpatskou Ukrajinou směřenou na Breževu obsazenou ukrajinskou vládou. Předem ukrajinská vláda Magre Vološinu proti tomu protestovala v Budapšti a požádala německou vládu o pomoc. Maďarí současně posílali vládu česko-slovenskou, aby umožnila urychlené odvození českých a moravských vojenských oddílů a zbraní Podkarpatské Rusi. V důsledku této žádosti bylo rozhodnuto, aby generál Prehala se dohodl o vhodných opatřeních a místními vládními činiteli.

Nová ukrajinská vláda
Včera dopoledne zasedla ukrajinská rada vlády Podkarpatské Rusi za předsednictví Magre Vološina a účastí ministrů Dr. J. Bračka, Dr. J. Kličurak a státních tajemníků Dr. Dolinaye a Dr. Julia Perevuznika. K večeru v 19.10 hod. měl Magre Vološin rozhlasový projev, ve kterém mimo jiné pravil:
Usnesením slovenského sněmu, kterým bylo rozhodnuto osamostatnit se, byla změněna situace Podkarpatské Rusi. Pokud se sněm slovenské vlády vrátí kroky, aby země se stala nezávislým státem, bude v pokoji se svými sousedy a do evropského sněmu, který rozhodne o osudu země, vláda ustavila provizorní kabinet, jehož členy se stali stali:
Vološin, ministr vnějška a předsednictví, ministerstvo školstva a spravedlnosti, Julian Révay ministerstvo zahraničí. Julian Révay je v Německu, kde obhajuje zájmy země. Štefan Kličurak, ministerstvo hospodářství, Dr. Julia Bračka ministerstvo financí a komunikací a veřejných prací, Dr. Dolinay, ministerstvo vnitra.

Dnes ukrajinský sněm
Tato vláda je provizorní až do svolání nového sněmu, který je svolán na dnešek na 15 hodin.

Slováci si budují stát bez nás

Sidor zproštěn velení gard. — Puma v jeho zahradě. — Tuka náměstkem předsedy vlády. — Mach ministrem propagandy. — President Hácha v Berlíně. — Demise pražské vlády.

Ztráta Slovenska a Podkarpatské Rusi čili Karpatské Ukrajiny. České noviny informují o převratných událostech ze 14. března 1939. Zdroj: Se svolením Jana B. Uhlíře

Předčasná okupace Ostravska

V jedné části republiky přitom německá okupace začala dříve, než čekali zpravodajci. „Do ostravské průmyslové aglomerace, kterou Berlín považoval za naprosto klíčovou pro budoucí německý zbrojařský průmysl, vtrhla německá armáda už 14. března pozdě odpoledne," popisuje badatel

kritický den. Berlín se obával, aby se vliv v oblasti nepokusili rozšířit Poláci, kteří od října 1938 ovládali takzvané Těšínsko včetně měst jako Bohumín, Karviná nebo Třinec. „Proto byl Hitlerem nařízen de facto preventivní úder na Ostravu s okolím,“ míní Uhlíř.

Prezident Hácha sice o wehrmachtu na Ostravsku dostával průběžné informace ještě ve vlaku a poté v Berlíně, ale bylo mu napřed řečeno, že jde o dočasnou záležitost. O přesun německé armády na Slovensko. „Německé vojsko jede na Slovensko,“ tak zněl i titulček článku v Lidových novinách, který informoval o přítomnosti německé armády v Moravské Ostravě. „Moravská Ostrava, 14. března. Dnes k večeru bylo obyvatelstvo města Moravské Ostravy překvapeno několika oddíly německého motorizovaného vojska, které projíždělo městem směrem ke Slovensku,“ oznámily Lidové noviny.

Svědectví studenta z oktávy

V kině Odeon v Ostravě-Přívoze skončilo 14. března odpolední promítání ve čtvrt na šest. Z biografu tehdy vyšel i student oktávy ostravského Maticního gymnázia Jan Filip a domů doprovázel spolužačku Věru Kantorkovou, dceru evangelického faráře. „Na blízké křižovatce, kterou protínala silnice vedoucí od tehdejších německých hranic, byl nezvyklý ruch. Skupina místních Němců rozhazovala vášnivě rukama a snažila se zastavit provoz,“ vyprávěl dnes už zesnulý Filip autorovi tohoto textu v roce 2009. K hranicím s Německem na řece Odře to byly od kina Odeon necelé dva kilometry.

„Najednou v dálce zazářila ostrá světla nezvyklé barvy. Bleděmodré reflektory blížící se vojenské kolony. A Němci už ten večer v Ostravě zůstali,“ vyprávěl Filip.

Předčasná okupace Ostravy německou armádou 14. března 1939 kolem páté hodiny odpoledne. Vojska překračují německou hranici na řece Odře, mezi obcí Petřkovice a ostravským Přívozem. Zdroj: Se svolením Jana B. Uhlíře

Přestřelka s Němci v Místku

Wehrmacht česko-slovenské hranice překročil i v moravském Místku, do kterého napochodoval ve směru od Příboru v sudetském záboru. Když 14. března hodiny na věži místeckého kostela svatých Jana a Pavla ukazovaly půl šesté odpoledne, zvláštní vlak s prezidentem Háchou ještě nedorazil do Drážďan. Z okresní silnice mezi Místkem a Příborem se ale začal ozývat hukot těžké techniky, to k Czajankovým kasárnám 8. pěšího pluku dorazila kolona wehrmachtu s protitankovými děly a obrněnými vozidly.

„Když Němci zastavili u kasáren, strážný na bráně vystřelil a německý důstojník se odbelhal zpátky ke koloně. Pak už střídavě pálily obě strany,“ vyprávěl autorovi tohoto textu před patnácti lety Miroslav Šolc, poslední žijící pamětník přestřelky. Tehdy mu bylo devadesát, dnes už nežije. Ve vojenských archivech je půlhodinový ozbrojený střet z Místku zapsán jako jediný ozbrojený konflikt s okupační armádou. „Za wehrmacht bojovalo asi 1200 vojáků, obránců kasáren bylo kolem tří set. Než se armáda vzdala, padlo v boji až 18 Němců, pěší pluk z Místku měl jen zraněné,“ připomíná historik Jan B. Uhlíř hrdinný pokus zastavit okupanty.

„Můžeme samozřejmě poukázat i na jiné osudové dny, například na 21. srpen 1968 a počátek okupace vojsky Varšavské smlouvy. Mám ale za to, že podobně kritický den jako 14. březen 1939 v moderních československých dějinách nenajdeme,“ přemítá Jan B. Uhlíř, odborník na dějiny II. světové války a Protektorátu Čechy a Morava.

[ZDROJ](#)